

aanzien
is vrije
staande
kerken
die
niet af-
zen van
hebben
kerke
ook over
p welke
andere
jmaking
n welke
worden?
nuzame
kerken,
gevaar-
deringen
tenland-
zenden
volgende
hiertoe
hoe de
worden?
kwaad
ook bui-
schelijk
taal een
rlichting
of niet
geschrift-
ent den
vonderde
ending
Heeren
en alleen
en Naam
oralsnog
leze Ver-
ken van
Zending
ter hand
vds en
bediening
nietwijd
vraagd:
e onder-
aan-
geenige
cale on-
de deze
Classis
den wor-
de Classis
den, ter
n onder-
ken reeds
en werk-
in onze
vraagd:
werk zul-
later pas
van hen,
kerken
kerkelijk
Woords
kerken
wordt ge-
den, die
op enig-
ken van
de recht
personen
op welke
geld?
dat het
kerken,
die als
teling-
de ont-
van het
ords, zoo
den, om
komen?
wensche-
vacante
grootere
tenaars?
endeling-
gezonden
gadering
traag?
ne predi-
at enige
kerken
de gelij-
ke regelen
lezen te
silk lezen
geschiedt,
doen en
n-
draaklijk
van den
de Cate-
bediening
vondmaal
oorden,
in de ver-
gen zijn
n zij met
an attes-
hartigheid
Scholen.
kerken al
r behoef-
t, ons
ordt, zoo
onze Ker-
soefigen,
van da-
oven, en
t worden
dat in na-
che sleur
weer in
onder-
dening
stemming
en vrucht
er sociale

Art. 38. Overmits niet alle ouders in staat zijn, zelve in de Christelijke opvoeding en de onderrichting hunner kinderen te voorzien, zoo wordt gevraagd, wat door de Kerken gedaan kan worden voor het openstellen van gelegenheden tot het verkrijgen van Christelijk onderwijs en in hoeverre de Kerken zich hiertoe hebben in te laten.

DEEL VII. Van de uitwendige aangelegenheden.

Art. 39. Op welke wijze is, zolang onze Kerken doleerende blijven, de regeling der uitwendige aangelegenheden te ordenen, opdat misbruik en onzekerheid voorkomen worde? Zal deze regeling plaatselijk zijn? Zal zij doorgaan onder den gelijkluidenden naam: *De Kerkelijke Kas?* Naar welke modelstatuten?

Art. 40. Zal uit deze plaatselijke vereeniging een generale deputatie gekozen worden om de zaak der *Gemeene-Kas* te regelen en uit te voeren?

Art. 41. Zal uit deze *Gemeene-Kas* een bijdrage betaald worden voor elk predikants-traktament of alleen hulpe geboden worden aan noodlijdende Kerken?

Art. 42. Zal deze *Gemeene-Kas* tevens de zorg ter hand nemen voor elk predikants-traktament of alleen hulpe geboden worden aan noodlijdende Kerken?

DEEL VIII. Verhouding tot de Kerken of delen van Kerken, die nog onder de *Hierarchie* bleven.

Art. 43. Op welke wijze zal door de ontkomene Kerken de groote rechtspraak over het recht op den historischen titel der aloude Gereformeerde Kerken dezer landen voor den rechter gebracht worden?

Art. 43. In welke positie hebben de ontkomene Kerken zich te plaatsen tegenover het Rijk ten opzichte van het Landstraktament?

Art. 44. Op welke wijze zullen de ontkomene Kerken waken voor het recht der Kerken op hare kerkelijke goederen?

Art. 45. Op welke wijze zullen de Bestuurders des Woords hun recht doen gelden op de weduwfondsen, waarin zij dusver bijdragen?

Art. 46. Welke maatregelen zullen de Kerkeraden nemen, ten opzichte van ambtsdragers en leden der Kerk, die weigeren hun college te erkennen?

Art. 47. Welke verhouding zullen de geloovigen in Kerken, wier Kerkeraad nog niet tot reformatie overging, tegenover den Hierarchischen Kerkeraad aannemen?

Art. 48. Eenige particuliere vragen, die op het Convent tegelijk met dit Agendum zullen worden ingediend.

Art. 49. Opmaking van de lijst der Deputaten en Resumtie der Acten.

Art. 50. Sluiting der Vergadering met dankzegging.

Aldus opgemaakt door de Commissie voor het Agendum.
Namen der Kerken van Amsterdam en Rotterdam, Dr. A. KUYPER. Da. F. LION CACHET, Dr. F. L. RUTGERS. Dr. W. GEESINK.
Amsterdam en Rotterdam, 21 Juni 1837.

Acta van het Synodaal Convent, gehouden te Rotterdam.
EERSTE DAG.
28 Juni 1837.

L. Maandag-avond werd in het Verkooplokaal te Rotterdam onder de leiding van Dr. Van den Bergh een bidstond gehouden, ter voorbereiding van het Synodaal Convent van Ontkomene Kerken. Den volgenden morgen te 10 ure oopende de Voorzitter van den Kerkeraad van Voorhuizen met gebed deze bijeenkomsten van broeders uit een 80-tal ontkomene Kerken en eenige groepen van Kerken, waar het werk der Reformatie reeds begon. Het Agendum wordt door Dr. A. Kuyper, op verzoek van den tijdelijken voorzitter, ter tafel gebracht, namens de Commissie voor het Agendum. Hierop wordt, op voorstel van Dr. Kuyper, het Moderamen samengesteld, als volgt: Dr. Rutgers, praeses, Dr. Lion Cachet en Dr. Ploos van Amstel, assessoren, Dr. Hoekstra en Dr. Sikkell, scribae. Deze treden op, en de gekozen praeses neemt de leiding der vergadering over. Er wordt een commissie benoemd, om de vergadering te dienen van praesidies, saamgesteld uit de heeren: Kuyper, Van Goor, De Hartog, Geesink, V. d. Bergh, Klaarhamer, B. van Schelven, van Loon, De Savornin Lohman, Keuchenius, Heemskerk, J. C. Fabius, Kähler, Zuidema en Van de Bleek.

In de namiddag-vergadering wordt de naamlijst der stemhebbende leden vastgesteld, en brengt Dr. Kuyper namens de Commissie van het adres het rapport uit over Deel II van het Agendum waarop na discussie aldus besloten wordt:

1. op punt 9: De plaatselijke Kerken zijn naar goddelijk recht gehouden en verbonden, om niet independentistisch op zich zelf te blijven staan maar zich onderling te verbinden en saam te plaatsen onder het eenige zeggenschap van den Koning Kerk.

Slechts dan mogen zij geen verband zoeken, en zijn zij hierin verontschuldigd, wanneer zulks niet kan gevonden worden naar den eisch van Gods Woords, maar strekken zou tot verkorting der Waarheid of ter krenking van de Koninklijke majesteitsrechten van haar enig Hoofd.

2. Zulke een verband van kerken kan om de gelegenheden en omstandigheden niet met alle kerken op even vasten voet aangelegd. Wel moet het in beginsel zijn een verband met alle kerken, ook buiten ons land, die met ons een even dierbare en gezwerde belijdenis hebben, maar op zoo uitgebreide schaal kan het alleen door correspondentie werken.

3. Daarentegen behooren de meer bij elkander gelegene kerken van eene natie dit verband vaster te maken.

4. Daar intusschen het lichaam van Christus voor zooveel het zich in onze natie openbaarde een is; kan en mag geen definitief kerkverband opgericht dan zulke een, waarbij alle geloovigen, die een zelfde zuivere belijdenis met ons deuchtig zijn, elk in hun eigen kerk met ons saam kunnen werken.

Eisch voor een definitief kerkverband zoo alzoo zijn, dat niet alleen de doleerende Kerken, maar ook de geloovigen die nog onder de Hierarchie bleven, en evenzoo de broeders uit de kerken van Ledebor, en in de Chr. Ger. Kerk en andere Vrije Kerken met ons saamwerken.

5. Zolang dit nog niet het geval is, kan dus het aan te leggen kerkverband niet anders dan voorloopig zijn, en zou een definitief optreden een ongeoorloofde aanmatiging en een miakerning van de rechten der andere broeders zijn, terwijl het voorloopig optreden een belijdenis van eigen onvolkomenheid en de bede, om met de overige broeders vereenigd te worden insluit.

6. De kenteekenen die hier beslissen, zijn: 1. dat een voorloopig kerkverband niet over de Belijdenis mag beslissen en een definitieve organisatie, altoos in verband met de buitenlandsche kerken, hiertoe wel gerechtigd zou zijn, hetzij om haar uit te breiden, hetzij om haar te verduidelijken, en 2. dat een voorloopig kerkverband geen recht heeft om verandering in de Kerkenordening te maken, al spreekt het vanzelf, dat men naar de gelegenheden der tijden, en om het afstuiten op de onmogelijkheid enkele bepalingen onuitvoerbaar kan verklaren en laten liggen.

7. Als naam is het raadzaam ons te noemen: *Doleerende Kerken*, en onze combinatie: *Voorloopig Kerkverband van Nederduitsehe Gerel. Kerken (doleerende)*. Doleerende hierbij opgevat in den zin, dat alle onze Kerken, als klagende naar God over de verongelijking zijner Kerk, doleerende zijn bij de Overheid in zooverre deze een vals kerkbestuur tegenover ons handhaaft en toch, bij de gratie Gods geregeerd, gehouden is aan Gods Kerk recht te doen.

Zoo echter, dat dit klagen om recht niet eischend en uit de hoogte toega, maar verzeild zij van belijdenis van eigen ontrouw en schuld. En evenzeer niet enkel bedoeld zelfzuchtig recht voor zichzelf te zoeken, maar in medelijden en doernis ook een zoeken van recht voor de broeders zij.

Op punt 10 wordt besloten: Vat men de kerken verkeerdelijk op als eene landscheheid, dan deelt men ze in, bij de Gereformeerde opvatting daarentegen volgt men ze saam. Saamvoeging onzer Kerken is dus plicht en daarvoor is te volgen de oude wijze van saamvoeging, maar onder aanneming van de na 1816 ingevoerde wijzigingen, die niet zelden verbeteringen zijn.

Provinciale saamvoeging is geen eisch van ons kerkrecht. Raadzaam is derhalve, deze voorloopig te laten rusten, mits men vrijheid late aan de Classis van eene provincie, die nu reeds zich wenschte te combineren tot eene *meerdere provinciale vergadering*, om zulks te doen.

De combinatie van de Classis wordt opgedragen aan de Kerken van elke provincie, met verzoek, om daarvoor morgen te rapporteren. Drenthe te voegen bij Overijssel of Groningen, en Noord-Brabant bij Zeeland.

Op punt 11 wordt besloten: De Kerken van elke Classis worden verzocht saam te vergaderen, en eene roepende Kerk voor te stellen. Classische samenkomsten dienen elk jaar viermaal minstens gehouden, naar eisch van de Kerken-orde.

De kosten moeten door de Kerken der Classis gedragen.

Deputaten voor de visitatie moeten op de eerstvolgende vergadering der Classis benoemd. Twee voor elke Classis minstens.

Op punt 12 wordt besloten: Het samenkomen van eene *generale vergadering* reeds het volgende jaar, is stellig geboden, om de vele moeilijkheden, die ons te wachten staan. Haar naam kan zijn: *Voorloopige Synode der Nederduitsehe Gereformeerde Kerken (doleerende)*.

Opvoepende Kerk zij ditmaal Utrecht, Utrecht plaats van samenkomst. De afvaardiging zij classicaal. Twee uit elke Classis, zonder meer. De tijd zij de laatste week in Juni. De kosten voor deze samenkomst vrage men ditmaal aan de Kerken van Utrecht en Arnhem te dragen, tot later deze last door alle Kerken kan worden overgenomen.

Op punt 13 besluit het Convent het Bureau van het Congres dank te zeggen voor zijne goede diensten, en het voorts te onthouden, terwijl Deputaten zullen worden aangewezen, om de Kerken bij te staan.

Op punt 14 wordt besloten in onderhandeling te treden met de redactie van de *Heraut*, en voor deze onderhandeling te benoemen twee deputaten, die geheel buiten die redactie staan.

Al deze resoluties worden door de vergadering na breede discussie aangenomen en het Convent na dankzegging tot morgen verdaagd.

TWEDE DAG.

In de morgenzitting is de tijdelijke bijeenvoeging der Classis vastgesteld; bepaald welke Kerk in elke Classis zou opvoeren; en wanneer de eerste vergadering zou zijn. Daarna is in zaake de beginselen der Kerken besloten, dat deze onder de regering der Classis zouden staan, en dat deze in haar nood zouden voorzien, ten einde ze zoo spoedig mogelijk tot zelfstandige formatie te brengen.

Rapport over deel III.

„Nog niet of nog slechts gebrekkiglyk ontkomene Kerken.”

W. BB.: Uwe Commissie van advies heeft de eer, u aangaande dit deel van het Agendum te rapporteren het navolgende:

Aangaande de in Art. 15 bedoelde „beginselen van Kerken” d. i. Kerken in zwakken toestand, is blijkbaar, dat zulke „beginselen” tot vasten stand moeten worden gebracht door de reformatie van plaatselijke Kerken. Samenvoeging van geloovigen uit meerdere dorpen tot eene Kerk zou leiden tot eene vermenging van Kerken, in strijd met de waarheid, dat eene Kerk is de plaatselijke openbaring van het lichaam des Heeren.

Indien evenwel eenige Kerk derwijze is ingezonken, dat zich daarin slechts zeer enkele behijdende leden bevinden, kan deze Kerk op aanvordering der Classis worden vertrouwd aan het opzicht eener genabuurde Kerk.

De wijze, waarop tot samenstelling des Kerkeraads zal moeten worden gekomen, worde aan de Classis overgelaten, mits in het oog worde gehouden, dat het doel blijft de Reformatie aller Kerken en de grenzen der Kerken niet gewijzigd worden.

Wat aangaat de in Art. 16 gevraagde middelen tot propaganda der Reformatie achten wij te kunnen aanbevelen:

a. Het houden van samenkomsten, waarin de geloovigen ernstig bepaald worden bij het recht des Heeren en den plicht der geloovigen tot Reformatie.

b. Het houden van dergelijke samenkomsten, maar waartoe ook tegenstanders der Reformatie worden uitgenoodigd.

c. Het verspreiden van gepaste geschriften, als: „Gerel. Praetjes, Petahja, de Broederkring, de Kleine Opwekker,” enz.

Door dezelfde middelen acht Uwe Commissie, dat moet worden getracht de in Art. 17 bedoelde conventikels te bewegen tot reformatie der Kerk, of, waar mogelijk, tot aansluiting bij de doleerende plaatselijke Kerk, terwijl enkele vragen, als b. v. over het aantal leden, waarmee tot Reformatie kan worden voortgeschreden, behooren te worden overgelaten aan het advies der Classis.

Over de verhouding tot de andere Gereformeerde Kerkformaties in ons land was dit navolgende rapport door Dr. Kuyper als rap-

porteur ingediend, dat met eenparige stemmen is aangenomen.

Art. 18. Uitgangspunt behoort te zijn, de onverzwakte en besliste belijdenis, dat alle diegenen, die eenzelfde belijdenis der waarheid zijn toegedaan, en in de Kerkregering zich voegen onder eene zelfde Kerkenordening, kerkelijk niet op den duur gescheiden mogen blijven, en niet mogen rusten totdat alle zonen van hetzelfde huis weer in één hand van Kerkelijke gemeenschap vereenigd zijn.

Voorts dat wij als de laatstontkomene, en die dus het langst volhard hebben in den verkeerden weg, de grootste schuldenaren zijn, en ons het diepst hebben te verootmoedigen.

En eindelijk, dat het niemand past of voegt, vattend of bediiziek in de ingewanden van ander groepen verleden te woeien, maar dat wij allen hebben te zien op alle eenparige belijdenis en de door allen erkende eenheid van Kerkelijke ordening.

Dankende wij God en den Vader, dat Hij in zijne oneindige barmhartigheid en vroeger in veler anderer en nu in onze harten de bereidvaardigheid, om ons onder het juk Christi te stellen, door zijnen Heiligen Geest verwekt heeft.

Art. 19. Bij het bespreken van de vereeniging met de broeders die zich noemen „de Christelijke Gereformeerde Kerk” mag nooit gedacht aan een staan in tweelei Kerk, zoodat men nu of uit de ene in de andere zou overgaan, of beide zou saamsmelten, maar moet uitgangspunt zijn de overtuiging, dat beide groepen behooren tot en staan in „de vergadering der geloovigen,” en insijn in den wortel der historische Gereformeerde Kerken dezer natie.

Waar derhalve (in zij en de thans ontkomene Kerken zich in vorm van Kerkregering openbaarden, staan niet twee Kerken naast elkaar, maar twee Kerkbesturen, die beide beweren autoriteit over de eene zelfde Gereformeerde Kerk te bezitten of te moeten bezitten.

Daar nu echter, naar den loop der dingen, deze beide plaatselijke kerkbesturen niet op eenmaal ineen kunnen smelten, is het geraden, beiderzijds te erkennen 1°, dat de toestand, waarop men behoort aan te houden, die van ineenmelting is, maar 2°, dat men tijdelijk is abnormal deze gedeeltheit drage, en er op bedacht zij, om bij ontstaande vacature in beide besturen, telkens de ineenmelting te beproeven.

Onzerzijds staat alzoo reeds nu niets aan deze ineenmelting in den weg, mits het Kerkbestuur hunnerzijds slechts aan geen andere banden gebonden zij dan de Formulieren van Eenigheid en de Kerkenordening.

Daarentegen mogen en kunnen wij ons niet voegen onder het hunnerzijds aanvaarde Reglement van 1869, naardien de beginselen van dit Reglement in meer dan één opzicht anders zijn dan die van onze Kerkenordening.

De vraag of en welke stappen nu reeds te doen waren, om deze goede en van God gebodene ineenmelting tot stand te brengen, dient beantwoord in dien zin, dat overijing hier schaden zou, maar dat het goed ware zoo elke Kerkeraad onzerzijds zich tot den Kerkeraad van dezelfde Kerk hunnerzijds richtte, om betuiging van broederlijke eenheid te doen, in bescheidenheid en onder belijdenis onzer tekortkoming hen te danken voor wat zij dusver voor de verbreiding des zuiveren Evangelies deden, en hun de verzekering te bieden van onze hartelijke bereidvaardigheid, om op den voet der Drie Formulieren van Eenigheid en van de beiderzijds aanvaarde Kerkenordening op paden van eenheid te gaan wandelen.

Practische voorstellen zijn in dit stadium der quaestie nog niet te doen.

Alleen zou het wellicht aanbeveling verdienen zoo dit Convent een zestal Deputaten aanwees, om (natuurlijk zonder macht om te handelen) op de wijze die het geschikt zou blijken, de gedeeltheit die thans bestaat om te zetten in een wederzijds pogen tot saamtrekking, en als zoodanig te benoemen de heeren: Prof. Rutgers, Dr. v. d. Bergh, Mr. Kauchenius, Br. Kähler, Prof. Lohman en Dr. Kuyper.

Art. 20. Met de broeders in dit artikel bedoeld, en die aan niets anders dan aan de Formulieren en de Kerkenordening gebonden zijn, zal nu reeds tot een praktische houding kunnen worden overgegaan, en wel op dezen voet.

1°, dat hun kerken in plaatsen waar onzerzijds nog geen Kerkeraad optradt, zich op gelijken voet als de ontkomene kerken tot de Regering wendden, en als Kerkeraad voor heel de Kerk diere plaats optredan;

2°, dat in plaatsen waar hunnerzijds een Kerkeraad naast een Kerkeraad onzerzijds staat, beide Kerkeraaden van een en dezelfde Kerk zullen zijn, maar tijdelijk in hun tweedede gedeeld;

3°, zoo echter dat zij met ons, t'zij bij beurten, hetzij gezamenlyk, deputeeren naar de Classis, en attestatie gemeen maken;

4°, dat voortkomen worde het optreden van Kerkeraaden hunner- of onzerzijds, daar, waar reeds van welke zij ook een Kerkeraad optradt;

5°, dat zij en wij in de keuze der Psalmberijming geheel vrij blijven, ter beslissing van elken Kerkeraad;

6°, dat hiervan aan hunne Kerkeraaden worde kennis gegeven; en twee Deputaten worden benoemd om die zaak te bevorderen, en als zoodanig te benoemen de heeren Dr. Lion Cachet en Dr. Klaarhamer.

Art. 21. Bij deze kerken zal te onderzoeken zijn, of ze met ons de Formulieren en de Kerkenordening aanvaarden, en geen andere banden hebben gelegd, en waar deze onderzoeking bevredigend uitvalt, zal men alzo handelen.

1°. Zij zullen worden genoodigd, zich tot de Regering te wenden op gelijken voet als wij.

2°. Hebben ze dit gedaan, dan zullen ze in plaatsen waar wij niet kerkelijk optreden, als Kerkeraad der kerk te diere plaats erkend worden, mits zich voegende onder onze Classis.

3°. In plaatsen waar wij ook kerkelijk optreden, zullen wij naar het oordeel der Classis tijdelijk met hun eigen Kerkeraad naast den onzen erkend worden, mits er eenheid van attestatie ontsta, en de Kerk of de Classis als één kerk optrede, t'zij bij toerbeurt de afvaardiging geschiede, t'zij door beide Kerkeraaden gezamenlyk.

4°. Aan deze Kerkeraaden worde hiervan door de Classis kennis gegeven.

5°. Het Convent benoeme twee Deputaten, om hierin met de Classis te handelen, en als zoodanig te benoemen de heeren Dr. Van Goor en Dr. Geesink.

KUYPER
A. H. DE HARTOG.
J. J. A. PLOOS VAN AMSTEL.
H. W. VAN LOON.
W. VAN DE BLEEK.
Rotterdam, 28 Juni 1837.
Daarna werd Deel V in behandeling genomen, aangaande welk punt wij het rapport een

volgend maal mededeelen, evenals aangaande Deel VI over de zending.

Er werd eindelijk besloten, dat de afvaardiging naar de Synodale Vergadering van 1888 zou geschieden door de benoeming van twee afgevaardigden en twee secundi voor elke Classicale Vergadering, onverschillig of uit eene enkele Classis bestond, of uit meerdere gecombineerd was.

(Wordt vervolgt).

Zevende Universiteitsdag.

III.

De vrienden verspreiden zich in den fraaien tuin van het *Schuttershof*, waar zij bij het prachtige weder zich kunnen neerzetten en versterken. Het was wel geen „schutters”-maaltijd, maar één deel er van was toch aanwezig: de broederlijk stemming; en dat deze voortvloede uit één zelfde liefde, bleek uit de inmiddels gehouden inzameling, ten behoeve van het Studiefonds, die groot zeventig gulden opbracht. Te twee ure kwam men weer bijeen; nu ook met vele vreemden, en nadat ook de Pers zich nog had doen vertegenwoordigen door een paar correspondenten, opende Dr. Rutgers de Meeting, en verleende het woord aan Dr. J. Woltjer, die een rede hield, getiteld: „De Gereformeerde Kerk en de Wetenschap”, waarvan wij hier een zoo getrouw mogelijk verslag laten volgen:

„Met „kerkelijken” bedoelt men tegenwoordig in Blad en Conversatie niet, eenwoordig; ten, die tot eenige Kerk behooren — maar men schuift er deze beteekenis bij in: dat zij hun kerkelijke beschouwing ook van invloed willen doen zijn op staatkundig en wetenschappelijk gebied — en, openlijk somtijds, maar bedektelyk t meest, wil men er mee zeggen, dat deze lieden eigenlyk staatkunde noch wetenschap kennen, daar zij wetenschap en staatkunde beide onder de curatele stellen der theologen.

Welnu, tot die „kerkelijken” behooren wij; doch aanstonds zij er bij gezegd, dat wij dien smadelijken zin voor frekening laten van onze naamgevers; het weten der Kerk en haar doel kennen zij niet, of zij verloochenen het.

Kerkelijk zijn wij, en willen wij zijn, ook op het terrein van wetenschap en Hoogeschool, n. l. in sooverre wij ook daár, naar Art. 29 onzer Belijdenis, ons willen „aanstellen naar het zuivere Woord Gods, verwerpende alle dingen, die daar tegen zijn, houdende Jesus Christus voor het eenige Hoofd”. Juist daarom heeft de Wetenschap, heeft de Hoogeschool een eigen kring, met eigen soevereiniteit onder God. En wij beverren, dat, in plaats van daardoor aan onnatuurlijke banden gelegd te worden, voor beiden alleen zóó het organische, gezonde leven mogelijk is.

De volgende drie stellingen wenschte ik te verklaren en te verdedigen:

I. De richting van wetenschap en Staat toont de noodzakelijkheid der Vrije Universiteiten, d. w. z. der Universiteiten, niet van de Overheid noch van de Kerk uitgaande.

II. De gereformeerde beginselen leiden tot hetzelfde resultaat, daar wij tegen alle syncretisme gekant zijn.

III. De gereformeerde beginselen zijn aan de rechte en vruchtbare beoefening en vermeerdering der wetenschap bevorderlijk.

Toen ik onlangs las van een te Petersburg op te richten Siberische Universiteit, met slechts twee faculteiten: de wis en natuurkundige en de geneeskundige, — dacht ik onwillkeurig aan onze Vrije Universiteit, die — evenzeer onvolledig — juist de drie ontbrekende van de vijf faculteiten eener volledige Hoogeschool heeft, n. l. die, welke op den geest, en niet gelijk de twee andere, op de natuur betrekking hebben.

Denk aan Siberië, Rusland, Petersburg en ge denkt vanzelf aan de woorden revolutie, vorstenmoord, dynamiet, en we weten uit den jongsten aanslag op 's keizers leven, dat hoofdzakelyk studenten, studenten dier twee genoemde faculteiten de ontwerpers waren van het gruwelyk plan.

Hetzelfde bleek uit de vorige aanslagen. Tusschen dit feit, en de oprichting van een Hoogeschool met drie twee vakken is innig verband; de oorzaak n. l. van beiden ligt in de naturalistische strooming des tijds, de moeder der revolutionaire richting in wetenschap en staatkunde.

Tegenwoordig is er streven om de natuurwetenschap uitsluitend als de wetenschap te beschouwen, en alle andere wetenschap als onderdeel van haar.

De natuur wordt als God geteerd. Van God geen sprake in deze wetenschap.

„Het leven is eeuwig”, zegt Strauss, „verdwijnt het hier, dan begint het daar. Geen begin heeft het gehad en geen einde zal het hebben; en dus verdwijnt ook iedere grond om een schepper aan te nemen.” Zóó sprak een theoloog; en dit beginsel is doorgedrongen in de geheele wetenschappelijke wereld, en is de grondslag geworden van het onderwijs op de Hoogescholen.

Uit dit stelsel nu moet volgen: de ongerechtigheid op elk gebied; dat hangt niet van ons willen af, maar: wat Gods Woord zegt van de heideneen, moet bewaarheid worden aan allen, die der heideneen wegen bewandelen (Rom. 1: 28). Wetenschap, wettelykheid, godsdienst zijn niet te scheiden.

De Siberische Universiteit dan is, in zeker opzicht, het type van de meeste Universiteiten in onze dagen, ook ten onzent.

Dit is geen hatelijheid — maar we drukken hierdoor alleen het streven uit dat, meer of minder bewust, de grondslag is van het hooger onderwijs, zoo hier als elders. Men zegt niet: de natuur is de schepping Gods, die Hij onderhoudt en bestuurt; maar wij speuren met onze wetenschap slechts de wijze na, waarop God

het heelal heeft ingericht, en de wetten, waarnaar Hij alles laat geschieden — *neen*: voor de huidige wetenschap, die zich bij voorkeur zóó noemt, bestaat God, als Schepper en Onderhouder niet. Een Fransch wijsgeer zegt: „Dan eerst is men op den rechten weg, als men door waarnemingen en proeven de onveranderlijke en zonder uitzonderingen werkende wetten der verschijnselen, de vaste orde, waarnaar alles geschiedt, vaststelt en voorwerp van wetenschap acht.”

Vraag echter niet *vanwaar* die wetten zijn, want die vraag is niet-wetenschappelijk. En nu alle wetenschappen, als onderdeelen, geduld, alleen de godgeleerdheid niet; deze heeft lang uitgediend.

Aan een Universiteit, ingericht naar den eisch der nieuwste wetenschap is dan ook geen plaats voor de godgeleerdheid, n. l. voor die, welke is de leer, de wetenschap van God en goddelijke zaken. Reeds vóór 80 jaren wilde Fichte haar geheel van de Universiteit gebannen hebben, tenzij ze eerst het „mysterie”, dat is God zelf, wilde prijsgeven. En sedert werd het er niet beter op. Natuurlijk bewoer ik hierdoor niet, dat het godsdienstig leven niet toegenomen is — *dat* is nu niet aan de orde — maar *dit*: dat in de kringen, die het meest wetenschappelijk heeten, *die* opvatting van wetenschap heerscht, die of het bestaan van God ontkent, of althans beweert, dat met God in de wetenschap niet gerekend moet of mag worden.

Du Bois-Reymond beweert: de taak van den man der wetenschap is: „de natuur te begrijpen”. Dan moet hij de begrijpelijheid der natuur onderstellen. De doelmaticiteit der natuur is niet bestaanbaar met haar begrijpelijheid. Is er dan een uitweg om die doelmaticiteit uit haar te bannen, dan moet die ingeslagen. Zulke een uitweg is Darwins leer; dien dus betreden tot nader beschied, andere keuze is er niet. Een zwakke steun, dat erkent hij, maar liever daaraan klemt hij zich vast, dan de doelmaticiteit, dat is God, te willen, die haar volslagen ondergang is.

Krasser is het zeker zelden uitgesproken. Maar ook, waar men zóó kras niet spreekt, gaat men uit van dezelfde onderstelling, hetzij men dan de natuurwetenschappen, of het recht, of de geschiedenis, of de taalwetenschappen onderwijst.

Niet alleen dan ook de materialisten spreken zoo, óók de idealistisch gezinden: al wat meer den onstoffelijken geest der menschen betreft, waar het materialisme zich nog niet meester van gemaakt heeft, wordt eenig en alleen uit het oogpunt des natuur, als geheel en al zelfstandig bestaande en werkende, beschouwd. Ook voor deze idealisten, en hun tal neemt toe, is de geest des menschen niet in iederen mensch een nieuwe schepping Gods, maar natuurproduct. Kortom, het eigenlijke karakter van wetenschap als zoodanig wordt hoe langs zoo meer atheïstisch; ook al erkent men nog het bestaan Gods, met Hem mag niet gerekend. Geen wonder, dat eerlijke mannen, Strauss b. v., vragen: „Zijn wij nog Christenen?” en ontkennend antwoorden.

Christelijk — zelfs heidensch is deze wetenschap niet. Griek noch Romein, voor zooverre hij niet alle waarheid en kennis en wetenschap ontkende, heeft ooit zoo gesproken, zelfs een zwijn van de kudde van Epicurus niet; zegt Horatius.

Zóó diep is di: verderf doorgedrongen, dat geen stem er zich tegen verheft of: onwetenschappelijk, kerkelijk wordt de roeper gescholden.

Want Lagande zegt terecht: „Wanneer ooit iets voor onzen tijd karakteristiek mag genoemd worden, is het de brutale tyrannie van het algemeen, van dat, wat de oude kerk de wereld noemde, moge deze zich als gewoonte, mode, gebruik, beschaving, maatschappij, staat, of kerk verkleeden.”

Toch *zijn* er nog, die hun stem verheffen, en hun getal zoo wel grooter zijn zoo men maar den werkelijken toestand, de algemeenheid en den aard dieser naturalistische wetenschap kende. Onkunde en menschenvrede, in plaats van vreeze Gods, leggen het zwijgen op.

In Duitsland leidde de ontkenning der hoogere scholen tot de oprichting van althans één vrije school (Gütersloh 1851), met positief Christelijk karakter. Friedrich Wilhelm IV zei er van: „In deze onderneming ligt een zware beschuldiging tegen de andere instellingen van onderwijs, maar zij is rechtvaardig en welgegrond en men kan ze niet dikwijls genoeg herhalen. Vele dezer inrichtingen zijn van alle geloof ontbloot. Men mag dit juist in onzen tijd uit een verkeerde weekhartigheid niet verzwijgen.” Dit woord verdient thans te meer behartiging, waar de wetenschap in hare talrijkste en aanzienlijkste vertegenwoordigers God verzaakt.

Maar ook op het standpunt der wetenschap zelf moet wel de behoefte aan Vrije Hoogescholen geboren worden. Waar het oordeel ook over de grenzen, de methode, haar voorwerp zóó zeer verschilt, daar is het in haar en in der hoogescholen belang, bealiet te kiezen; neutraliteit is onmogelijk en schadelijk in deze. Eischt het naturalisme, en naar recht, consequente toepassing, ook de tegenstander eische dat, want daardoor blijkt eerst de onmogelijkheid van het systeem. *Alle* speculatieve wetenschap moet het naturalisme uitbannen.

Welan dan, laat dit zoo zijn, niet meer zijdelings, maar zelfstandig. Is de Heere God, volgt Hem na, ook in de wetenschap; niet langer naast de natuur iets vaags, een onbekenden God, met wien gij in deze toch niet rekt!

Bedrieg ik mij niet; het geheele streven der nieuwere wetenschap leidt tot